

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Bakalářská práce
Postavení ženy v římském právu

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svojí bakalářskou práci na téma Postavení ženy v římském právu zpracoval samostatně, veškeré použité prameny a zdroje, z nichž jsem čerpal, jsou řádně uvedeny v citacích pod čarou a v seznamu literatury.

Tomáš Srbený

V Plzni

dne 10. 11.2022

Poděkování

Rád bych poděkoval doc. JUDr. Miroslavovi Černému, Ph.D. za věcné připomínky a cenné rady při vypracování mé bakalářské práce.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Tomáš SRBENÝ**
Osobní číslo: **R19B0133P**
Studijní program: **B6804 Právní specializace**
Studijní obor: **Veřejná správa**
Téma práce: **Postavení ženy v římském právu**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Právní postavení žen v římském právu
3. Právní postavení žen v rodinném římském právu
4. Postavení žen v dědickém římském právu
5. Komparace římského práva a aktuálního českého práva v souvislosti s postavením žen ve společnosti
6. Závěr

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

1. Skřejpek, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 350 s. ISBN 978-80-7380-566-1.
2. BUBELOVÁ, Kamila a DOSTALÍK, Petr. Praktikum z římského práva. Praha: Leges, 2010. Student (Leges).
3. DOSTALÍK, Petr. Texty ke studiu římského práva soukromého. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-15- 2
4. KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. Římské právo: [celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult]. Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5
5. SKŘEJPEK, Michal. Římské právo v datech. Praha: C.H. Beck, 1997. ISBN 3-406-42427-9
6. STARÁ, Ivana. Rodina a její význam v římském právu. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9
7. BARTOŠEK, Milan. Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje). 2., přeprac.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5
8. Borkowski, A. –Du Plessis, P. Textbook on Roman law. 3. vydání. Oxford : Oxford University Press, 2005, ISBN 0-19-927607-2
9. Johnston, D. Roman law in context. Cambridge : Cambridge University Press, 1999, ISBN 0-521-63046-0

Vedoucí bakalářské práce:

Doc. JUDr. Miroslav Černý, Ph.D.

Katedra právních dějin

Datum zadání bakalářské práce: **22. června 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

OBSAH

ÚVOD	7
1 ZPŮSOBILOST ŽENY K PRÁVŮM A POVINNOSTEM.....	8
1.1 Status libertatis.....	9
1.2 Status civitatis	9
1.3 Status familiae	10
1.4 Způsobilost k právnímu jednání	11
1.5 Deliktní způsobilost	13
2 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽEN V RODINNÉM ŘÍMSKÉM PRÁVU	15
2.1 Agnátská rodina	16
2.2 Kognátská rodina	17
2.3 Manželství.....	17
2.4 Konkubinát	20
2.4.1 Contubernium	20
2.4.2 Zasnoubení	21
2.4.3 Svatba	21
2.5 Postavení ženy jako dcery	22
2.6 Právní postavení ženy v náboženství	24
2.7 Bohyně Vesta a její vestálky	25
3 POSTAVENÍ ŽEN V DĚDICKÉM ŘÍMSKÉM PRÁVU	27
3.1 Testamentární posloupnost	28
3.2 Intestátní posloupnost	30
4 KOMPARACE POSTAVENÍ ŽEN VE SPOLEČNOSTI.....	32
4.1 Rovnost žen ve společnosti.....	32
4.2 Komparace právní osobnosti	34
4.3 Komparace rodinného práva ve starověkém Římě	35
4.4 Komparace dědictví	37
ZÁVĚR.....	39
RESUME.....	41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	43

Úvod

Jako téma mé bakalářské práce jsem si zvolil „Postavení ženy v římském právu“, protože si myslím, že se jedná o problematiku, která je historicky velice zajímavá, poučná a v dnešní době stále aktuální. I náš právní systém z římského práva stále vychází. V případě starověkého Říma se jednalo o velice rozvinutou společnost, přesto zde občané nabývali práva podle majetkového a osobního postavení, náboženství, národnosti a také podle pohlaví. Ženy zde byly v mnoha případech diskriminovány a často se na ně nebral velký ohled. I když se římské právo stalo inspirací pro právo dnešní, dnešní ženy mají zcela jiné právní postavení než ženy v antickém Římě.

Římská rodina byla jedním z hlavních článků římské společnosti. Žena se zde ocitla hned v několika rolích. Ať už v roli dcery nebo manželky na ni bylo nahlíženo jako na lehkomyšlnou a křehkou osobu. Proto také nad ní byl vykonáván neustálý dohled. V první řadě se žena po narození ocitla v roli dcery a dozor nad ní vykonával otec. Poté si vzala muže, který dohled nad ní přebíral. V případě, že o některého z nich přišla, dohled byl vykonáván poručníkem.

Ženy byly v římské společnosti postaveny do situace, kdy měly jako hlavní povinnost se postarat o domácnost a její členy. Měly minimální možnost zaměstnání, vzdělávat se mohly jen v omezené míře. V politické oblasti neměla většina pravá žádná, politika byla výhradně mužskou záležitostí.

Jelikož Římané byli velice nábožensky založení, odráželo se to i v jejich rodinném životě. Uctívali různé kultury a ctíli plno tradic. Žena zde byla opět podřízena tomu, jaký kult uctívá její otec nebo její muž.

Cílem této bakalářské práce je popsat, jaké právní postavení měly ženy v římském právu a poukázat na to, jak se některé prvky tohoto práva promítly do práva dnešního. Proto bude hlavní snahou poukázat na různé role a situace, do kterých se žena v průběhu života mohla dostat, a jakým způsobem byla diskriminována z důvodu pohlaví.

1 Způsobilost ženy k právům a povinnostem

Ženy v římském právu měly nejméně příznivé postavení ze všech starověkých národů. Dokonce i germánské kmeny přiznávaly ženám více práv a ctily je jako „posvátné“. Odvítelo se to už od mytologického příběhu o únosu žen ze sousedního kmene Sabinů, neboť obyvatelstvo Říma tvořili převážně muži. Sabinové se rozhodli pro boj s Římany, ale do sporu se vložily jejich dcery usilující o mír, jehož se jim podařilo docílit, ale součástí dohody bylo vyloučení žen coby relativně nezkušených osob z veřejného života. Jde sice jen o mýtus, který ale do jisté míry předurčil, postavení ženy v římské společnosti. Během vývoje římské říše tento stav přetrval, ženy nemohly volit, vykonávat úřední funkce, být přítomny u soudů, s výjimkou vestálek ani při účasti na veřejném náboženském kultu.¹

V souvislosti s postavením žen v římském právu se hovoří též o etruské společnosti. Etruskou společnost tvořily městské státy, které dohromady tvořily konfederaci. Ačkoliv se tvrdí, že římská společnost čerpala z etruského vzoru, převládaly v etruské společnosti rozdíly, které byly nekompatibilní s římským právem. Etruská společnost považovala ženy za stejně rovnocenné jako muže.² To byl rozdíl oproti postavení ženy v římském právu. Měly právo vlastnit bohatství, dědit a mít stejné vzdělání jako muži. Při sňatku měla etruská žena možnost volby, zda si ponechá svoje jméno či přijme jméno manžellovo. Etruské děti byly pojmenovávány po matce, ne pouze po otci. Jinak tomu nebylo při společenských událostech, kterých se mohly etruské ženy účastnit a hodovat s cizími muži.³

V římském právu se práva a povinnosti osob odvíjely od jejich společenského postavení. Římané trvali na tom, že pouze svobodná osoba může mít právní subjektivitu (*caput*). Každý, kdo byl považován za plnoprávný subjekt

¹ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 179–180.

² STLOUKALOVÁ, Kamila, ed. Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87975-29. s. 32–33.

³ Pripadaly etruské ženy Řekům nemravné? – EpochálníSvět.cz. EpochálníSvět.cz - Novinky a zajímavosti z celého světa! [online]. Copyright © RF [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://epochalnisvet.cz/pripadaly-etruske-zeny-rekum-nemravne/>.

římského práva, musel splňovat tři statusy: *status libertatis*, *status civitatis* a *status familiae*.⁴

1.1 Status libertatis

Dle míry svobody se osoby dělily na svobodné osoby (*caput liberum*) a otroky (*caput servile*). Svobodné osoby se dle římského práva dále dělí do kategorií podle způsobu nabytí svobody: plnoprávní (*ingenui*), kteří se narodili na svobodě, a propuštěnci (*libertini*), již se stali svobodnými po udělení mimořádné výsady. Skupina plnoprávných měla úplnou způsobilost k právům a povinnostem. Naproti tomu otroci se řadili mezi objekty práva. Pokud byl otrok propuštěn na svobodu, získal status svobodné osoby, ovšem nebyl si plně roven se svobodně narozenými osobami. Jeho způsobilost k právům a povinnostem byla omezená.⁵

1.2 Status civitatis

Jen v případě svobodné osoby se dalo rozlišovat, zda se jedná o římského občana (*civis Romanus*) nebo cizince (*pregrinus*). V římském právu byl status *civitatis* brán jako občanská příslušnost k dané římské obci a ti, kteří ho neměli, byli označeni jako cizinci (*pregrinus*). Římské občanství získaly děti, které se narodily v řádném manželství nebo prostřednictvím tzv. *manumise*. Jednalo se o způsob propuštění otroka na svobodu, přičemž propuštěný otrok nabyl římské občanství. Propuštění otroka na svobodu se řídilo přísnými pravidly. Dle *ius civile* existovaly tři druhy *manumise*. První z nich bylo propuštění soudním procesem (*manumissio vidicta*), odehrávalo se před prétozem za přítomnosti otroka, majitele otroka a svobodné osoby. Druhým způsobem bylo propuštění závětí (*manumissio testamento*). U třetího způsobu se otrok hlásil u censora, aby ho se svolením svého vlastníka zapsal mezi občany (*manumissio censu*).⁶

⁴ Rebro, Karol a Blaho, Peter. Římské právo. Bratislava: MANZ Bratislava, 2003. ISBN 80-89047-53-X., s. 155–157.

⁵ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 142.

⁶ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 226-231.

1.3 Status familiae

Status *familiae* určuje postavení osob v římské rodině. Byl vyjádřením toho, zda se jednalo o osobu *sui iuris* („vlastního práva“) nebo osobu *alieni iuris* („cizího práva“). Osoba *sui iuris* měla v rodině samostatné postavení, zpravidla se jednalo o otce rodiny (*pater familias*). Tato osoba měla moc nad členy své rodiny. Osoby *alieni iuris* se svému otci zodpovídaly. Patřili mezi ně synové i dcery vzeší z římského manželství a podléhající otcovské moci (*patria potestas*). Manželka byla pod mocí manželskou (*uixor in manu*). Pod mocí otce rodiny byli i cizí osoby, jednalo se služebnictvo nebo dlužníky.⁷

Tradiční římská rodina nebyla chápána jen jako určité společenství osob, ale i majetku. Osoby podřízené *pater familias* nemohly mít vlastní majetek, přičemž vše, co nabývaly, nabýval ve skutečnosti *pater familias*.⁸

Ke změně právního postavení jedince (*capitis deminutioni*) došlo tehdy, pokud nastala změna některého statutu nebo jeho ztráta. Právní postavení vzniklo v okamžiku narození dítěte. Právní postavení dítěte narozeného v řádném manželství bylo určováno na základě postavení otce. Dítě, které se narodilo svobodné ženě, která neuzavřela manželství, bylo také svobodné. V případě, že se dítě narodilo otrokyni, považovalo se za vlastnictví osoby jiné. Existovala ovšem výjimka (*favor libertatis*) spočívající v tom, že pokud byla otrokyně jakýkoliv čas během svého těhotenství svobodná, narodilo se svobodné dítě.⁹

Nasciturus – jedná se o odborný název pro plod, jenž se od momentu početí nachází v lůně matky. Tento pojem se využíval převážně u dědického práva, jelikož kvůli nebezpečím v tehdejší světě se dosti často stávalo, že se otec dítěte nedožil jeho narození. Institut nascitura byl přijat hlavně díky této skutečnosti, jelikož dítě při otcově smrti ještě není osobou a dědictví by připadlo jinému dědici. *Nasciturus* chránil majetkové zájmy nenarozeného za předpokladu, že se dítě narodí živé. Pro

⁷ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 148–149.

⁸ HONSELL, Heinrich. Römisches Recht. 8. Aufl. Salzburg: Springer Berlin, 2015. ISBN 978-3-662-45869-3., s. 179-180.

⁹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 63–69.

ochranu majetkových práv nascitura bylo zvykem přiřadit tzv. opatrovníka břicha (*curator ventris*)¹⁰

Právní postavení žen v římském právu i v římské společnosti bylo zřetelně nepříznivé ve srovnání s muži. Co se týče soukromého práva, tak i když žena byla v postavení *sui iuris*, stejně musela být chráněna poručníkem (*tutor mulierum*), jelikož byla považována za příliš lehkovážnou. Veřejné právo ženy naprosto ignoruje, s výjimkou její trestní odpovědnosti. Jelikož římská populace byla založena na postavení otce rodiny (*pater familias*), který zastupoval svou rodinu jak v majetkových, tak i náboženských záležitostech, byly ženy až na výjimku, jenž bude zmíněna u náboženství, vyloučeny z kněžských hodností, tributních a curiátních shromáždění.¹¹

1.4 Způsobilost k právnímu jednání

Způsobilost právně jednat je schopnost subjektu práva vstupovat svým jednáním do právních vztahů. Toto jednání má právní účinky jak pro osobu jednacím, tak na ostatní osoby. Jedná se o schopnost projevit vlastní vůli, kterou může osoba změnit, zrušit nebo na jejím základě založit právní vztahy. K nakládání s danými právy nestačila osobám pouze vůle právně jednat, musely být k tomu také způsobilé a právně uznané. Dle římského práva kupříkladu dívka mladší 12 let a chlapec mladší 14 let neměli právo vstoupit do sňatku manželského. I přes jejich vůli sňatek uzavřít, nebylo možné vyvolat ze sňatku právní účinky, jelikož způsobilost uzavření manželství měli pouze po dosažení dospělosti.¹²

V Římě bylo právní jednání rozděleno na jednostranné a dvoustranné. Za jednostranné se považovalo např. propuštění otroka na svobodu (*manumissi*), opuštění nebo vyhození věci (*derelikci*), poslední vůle (*testamentum*), tj. jednalo se

¹⁰ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 156.

¹¹ BUBELOVÁ, Kamila. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3.11.2001 v Olomouci. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0582-2., s. 51–53.

¹² REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-X., s. 174–177.

o projev vůle jedné osoby. Dvoustranným právním jednáním byla např. smlouva nebo také neformální úmluva (*pactus, patio*). Zde se jednalo o vzájemně souhlasný projev vůlí mezi dvěma nebo více stranami. Pokud nastalo jednání po smrti zůstavitele, nazývalo se *mores causa* (na případ smrti). Všechna další jednání, která tedy po dobu života probíhala, se nazývala *inter vivos* (mezi živými).¹³

U žen v otázce právní závaznosti hrálo velkou roli, zda byla žena v postavení *alieni iuris* nebo *sui iuris*. U prvního případu v tzv. rodinné, manželské nebo otcovské moci se nemohla právně zavazovat vůbec. Ale v případě trestního práva nesla plnou zodpovědnost, pokud se dopustila protiprávního jednání.¹⁴

Oproti tomu ženy v postavení *sui iuris* byly svéprávné a žádné z těchto mocí nepodléhaly. Ve většině případů se žena stala svéprávnou po smrti otce, kterému byla plně podřízena. Nebo v některých případech zániku manželství se žena mohla stát osobou *sui iuris*, například rozvodem nebo smrtí manžela. Ale i když se žena stala osobou *sui iuris*, Římané ji považovali za nezpůsobilou vystupovat před soudem a příliš lehkomyšlnou na to, aby mohla nakládat volně se svým majetkem. Proto bylo rozhodnuto, že ženám v tomto postavení bude přidělen poručník (*tutor*), který bude kontrolovat jejich majetek.¹⁵ Poručník mohl být přidělen třemi způsoby – ze zákona, jmenováním magistrátem, případně na základě závěti manžela, který buďto poručníka jmenoval nebo do testamentu uvedl, že poručníka si žena zvolila sama. Pokud manžel neuvedl v závěti poručníka, ze zákona se jím stal nejbližší příbuzný z agnátské rodiny. V případě, že se nenašel takovýto příbuzný, poručníka určoval magistrát.¹⁶

Poručenství nad ženami (*tutela mulierum*) i nad nedospělými (*tutela inpuberes*) Římané zavedli z důvodu svého bezpečí a ochrany majetku. Poručník

¹³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1 s. 59–60.

¹⁴ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 180–181.

¹⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 93.

¹⁶ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 184–185.

měl nahrazovat otcovskou moc a všechny náležitosti s tím spojené. Od poručenství byly osvobozeny vestálky a matky tří dětí. Toto zavedl druhý římský král Numa Pompilius: „*Plut. Numa 10 (Vestálkám) přiřkl velký pocty mezi nimi právo pořádit závěť za života otce a ostatní záležitosti spravovat bez souhlasu poručníka stejně jako matky tří dětí.*“¹⁷

Oproti tomu opatrovník (*cura*), jenž byl v římském právu zakotven už od počátku zákona XII. desek, se z většiny věnoval opatrování marnotratníků (*prodigi*) a duševně chorých (*furiosi*). Ustanovoval se zpravidla na návrh magistrátu a měl téměř stejnou funkci jako poručník.¹⁸

1.5 Deliktní způsobilost

Protiprávní jednání bylo nazýváno v římském právu jako bezprávní čin. Za ten bylo považováno každé právní jednání, při kterém došlo k porušení právem uložených povinností. Už v římském právu se rozlišovalo mezi těžkým porušením veřejného zájmu (*crimina publica*), které ve veřejném procesu stíhal stát, např. vražda, vlastizrada, násilí.¹⁹

Naproti tomu lehké protiprávní činy (*delicti privata*) jako např. podvod (*dolus*), krádež, urážka a poškození cizí věci ponechával stát v oblasti soukromého práva.²⁰ Poškozený se v těchto případech mohl svých práv domáhat prostřednictvím žaloby „*actione poenales*“. Každá žaloba pak měla podle druhu deliktu své technické označení.²¹

¹⁷ BUBELOVÁ, Kamila. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3.11.2001 v Olomouci. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0582-2., s. 52.

¹⁸ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 178–179.

¹⁹ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 114.

²⁰ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 396.

²¹ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1., s. 110.

U soukromých deliktů vzniká zpravidla hmotná škoda a smyslem závazku ze strany viníka mělo být, aby danou škodu poškozenému nahradil, k čemuž se po složitém vývoji římské právo snažilo dospět. V počátcích římského práva u deliktu nedocházelo k náhradě škody, ale pouze k trestu v podobě pokuty (*ponea*).²²

Splnění podmínek přiznání způsobilosti bylo odlišné oproti deliktu, například věkovou hranicí. Svěprávnost se určovala dosažením dospělosti, u dívek od 12 let a u chlapců od 14 let, kdežto deliktní způsobilost byla přiznána už od 7 let. Právník Labelo byl toho názoru, že dítě v 7. roce života by mělo rozeznat, co je dobré a co ne.²³

Jak již bylo zmíněno, tak i u deliktní způsobilosti hrálo významnou roli, zda žena byla v postavení *alieni iuris* nebo *sui iuris*. Pokud byla v postavení *sui iuris*, nesla plnou zodpovědnost za své činy. V případě *alieni iuris* byla pod otcovskou mocí a žaloba poškozeného byla vedena proti *pater familias* (*actio noxalis*). Ten musel pokutu zaplatit (*noxiam sarcire*), jako by trestný čin spáchal on sám. Pokud se chtěl zaplacení vyhnout, musel pachatele poškozenému vydat (*noxae dedere*).²⁴ Poté měl pachatel v rodině poškozeného stejné postavení jako otrok, a to až do odpracování pokuty či škody, kterou svým protiprávním jednáním poškozenému způsobil. Pod moc svého *pater familias* se pachatel vrátil hned po svém propuštění.²⁵

²² REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 397.

²³ VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN, ed. I. česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva: sborník příspěvků z konference. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6381-5., s. 210–211.

²⁴ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-X., s. 396–399.

²⁵ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1., s. 144.

2 Právní postavení žen v rodinném římském právu

V Římě byla rodina základním článkem společnosti a označovala se latinským názvem *Familia*. V historickém kontextu se pojetí manželství a rodiny mění přesně tak, aby vyhovovalo společenským potřebám.²⁶ Rodina prošla dlouhým a složitým vývojem, a to až do dnešní monogamní podoby. Římská rodina představovala nezávislý, soběstačný a plně organizovaný právní svazek.²⁷

Jednou z nejstarších forem, se kterou se setkáváme v počátcích republiky, je rodina monogamní, která je výrazně patriarchálního charakteru. Jedinou osobou z rodiny, která mohla používat označení *persona sui iuris* pro soukromé účely, byl otec rodiny (*pater familias*). Otec byl plně způsobilý ke všem právním úkonům a pouze na jeho moci stála římská rodina. Manželka (*mater familias*) a ostatní členové rodiny spadali pod moc otce rodiny.²⁸ Svou moc vykonával i nad cizími lidmi, kteří do rodiny patřili, ať už se jednalo o manželky jeho ženatých synů, otroky považované za součást jeho majetku nebo osoby, které mu byly přičteny, aby si odpracovaly svůj dluh. Celá rodina byla vložena do rukou muže, občana římského, staršího 14 let, tedy plnoletého, který nebyl nikomu podroben. Stal se jím syn rodiny, jehož otec zemřel nebo byl propuštěn otcem rodiny, tzv. emancipace. Pouze muž se všemi předpoklady mohl být potencionálně kvalifikován jako „otec rodiny“ a když se oženil a přivedl na svět děti, stal se z něho skutečný „*pater familias*“.²⁹

Římská rodina vznikla sňatkem římského občana a ženy, jež vlastnila *ius conubium* (právo uzavřít řádný sňatek). Na manželství Římané nazírali jako na svazek uzavíraný v zájmu muže. Sňatek byl chápán pouze jako právní institut, který sloužil k zachování rodu a náboženství. Jelikož v římském manželství nebyl prioritou cit, muž ženě neprojevoval lásku, ale povinnou úctu. Cílem sňatku bylo

²⁶ JOHNSTON, D. *Roman law in context*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. ISBN 0-521-63046-0., s. 30-31.

²⁷ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: KeyPublishing, 2013. Monografie (KeyPublishing). ISBN 978-80-7418-184-9., s. 20.

²⁸ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-X., s. 157.

²⁹ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1., s. 147–148.

pro Římany zplození a narození legitimních potomků. Žádaný byl hlavně syn, protože jen ten mohl dále pokračovat v rodu, kdežto dcera se v den svého sňatku podřídila ve všech ohledech svému muži.³⁰

V římském právu se rozlišovaly dva typy příbuzenství. Prvním z nich bylo pokrevní příbuzenství (*cognatio*) rozdělené na linii přímou a pobočnou. Přímá linie byla tvořena osobami se společným předkem, jež měly zakázáno mezi sebou uzavírat sňatek. Tuto linii tvořili *descendenti* a *ascendenti*. Podle právníka Pauluse se jednalo o první stupeň příbuzenství, kdy porod přidal další stupeň. Pobočná linie byla též složena z osob se společným předkem, ale až od druhé linie příbuzenství. Jednalo se o strýce, tety, bratrance atd. Druhý typ příbuzenství byl založen pouze po mužské linii (*agnatio*) a závisel na mocném postavení *pater familias*.³¹

2.1 Agnátská rodina

Agnátská rodina představovala mocensko-právní svazek, jejímž základním kritériem je podrobení se stejné manželské nebo otcovské moci. Osoby, které byly součástí tohoto svazku, nazývali Římané agnáty. Tento vztah mohl vzniknout narozením v civilním manželství, adopcí, legitimací nebo vstupem do manželské moci. V zásadě byla tato rodina složena v první řadě z otce (hlavy rodiny) a manžela, který nesl otcovskou moc. Dále sem spadala manželka (*in manu*), jež nesla v rodině postavení dcery, děti bez rozdílu pohlaví, případně i jejich manželé a manželky, dokonce i jejich potomci. Při smrti otce rodiny se agnátské pouto uvolnilo a agnátská rodina se rozdělila na více agnátských rodin, dle počtu mužů přímo podřízených zemřelému. Svéprávnými se sice staly i ženy, ale ty dle civilního práva nebyly schopny zakládat agnátskou rodinu, jelikož se nemohly stát nositelkami otcovské nebo manželské moci.³²

³⁰ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: KeyPublishing, 2013. Monografie (KeyPublishing). ISBN 978-80-7418-184-9., s. 71.

³¹ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: KeyPublishing, 2013. Monografie (KeyPublishing). ISBN 978-80-7418-184-9., s. 36–37.

³² Rebro, Karol a Blaho, Peter. *Rímské právo*. Bratislava: MANZ Bratislava, 2003. ISBN 80-89047-53-X., s. 166–167.

2.2 Kognátská rodina

Kognátská rodina oproti agnátské představovala mezi členy pokrevní vztah, jenž se ze strany muže zakládal zplozením a u žen porodem. Kognátský vztah měl oproti agnátskému charakter biologický. Z toho důvodu se z něho nedalo vystoupit nebo ho nijak skončit. Pokrevní vztah mohla v tomto typu rodiny založit i žena, která z hlediska kognátské rodiny byla v postavení manželky, nikoliv v postavení dcery, jako tomu bylo v agnátském vztahu.³³ V kognátské rodině se mezi členy a hlavou rodiny nebo vzájemně mezi sebou rozeznávala různá pokrevní vzdálenost. Ta určovala příbuzenskou blízkost podle stupňů, resp. počtu porodů. Tím pádem byla pokrevní vzdálenost dána počtem porodů (*tot gradus, quo generationes*).³⁴

Již zmíněný pokrevní vztah měl velký význam v dědickém a manželském právu, kdy určoval přímou linii (příklad: otec, syn, vnuk) nebo boční linii (sourozenci, bratřenci, strýc). V přímé linii se rozeznávaly stupně vzestupné, kde byli předci (*ascendentes*) jako děd, praděd atd. a sestupné stupně, kde byli potomci (*descendentes*) jako syn, vnuk, pravnuk atd.³⁵

2.3 Manželství

Vůle vzít si ženu za manželku, která přivede muži na svět legitimní děti, byl jeden z pojmových znaků římského manželství, pokud manžel tuto vůli ztratil, manželství skončilo. V případě že jeden ze snoubenců byl podřízen moci svého *pater familias*, musel ho požádat o souhlas se sňatkem.³⁶

³³ Rebro, Karol a Blaho, Peter. *Rímské právo*. Bratislava: MANZ Bratislava, 2003. ISBN 80-89047-53-X., s. 167.

³⁴ STLOUKALOVÁ, Kamila, Marek NOVÁK, Dominik MACEK a Jan ULLMANN. *Interpretační úskalí justiniánských Digest*. Praha: Auditorium, 2020. ISBN 978-80-87284-82-7., s. 22–24.

³⁵ Rebro, Karol a Blaho, Peter. *Rímské právo*. Bratislava: MANZ Bratislava, 2003. ISBN 80-89047-53-X., s. 167–168.

³⁶ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: KeyPublishing, 2013. Monografie (KeyPublishing). ISBN 978-80-7418-184-9., s. 71.

Uzavřít manželství měli právo všichni římské občany, mezi které nebyli řazeni cizinci. Pokud cizinci měli speciální udělení, mohli do legitimního svazku vstoupit. Uzavření manželství bránily tzv. absolutní a relativní překážky.³⁷

Absolutní překážky naprosto vylučovaly manželství s jakoukoli osobou. Řadila se mezi ně nedospělost, duševní choroby, otroctví bez konkubina, impotence, vojáci v době služby nebo stav v již v uzavřeném manželství.³⁸ Věk potřebný k uzavření manželství byl u žen od 12 let a u mužů od 14 let. Absolutní překážkou bylo též vdovectví u ženy po dobu deseti měsíců od smrti manžela. Po uplynutí deseti měsíců mohla žena vstoupit do manželství nového. Časový úsek deseti měsíců byl důležitý z důvodu možných pochybností, že narozené dítě nemuselo být počato v novém manželství. V době císařství byla tato lhůta změněna na jeden rok.³⁹ Mužů se tato překážka netýkala. Za vlády císaře Numa platilo: „*Plut Numa 12: (Numa) ustanovil rovněž dobu trvání smutku podle délky života. Nikdo nesměl truchlit pro dítě mladší tří let a pro starší ne více měsíců, než kolik žilo, a to až do deseti. Děle nebylo povoleno truchlit nikdy. Nejdelší doba smutku měla být deset měsíců a po stejnou dobu se neměly vdovy znovu provdat. Pokud se některá provdala dříve, měla podle jeho nařízení obětovat březí krávu.*“⁴⁰

Relativní překážky vylučovaly uzavření manželství pouze mezi určitými osobami a v určité době.⁴¹ Řadila se sem pokrevní příbuznost, švagrovství, rozdíly ve stavu, různost náboženského vyznání, úředník, který koná službu ve stejné provincii se ženou, a osoby, jež se dopustily zločinu. Za zločin bránící manželství

³⁷ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. / . V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 465-466.

³⁸ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1., s. 136.

³⁹ Borkowski, A. – DuPlessis, P. Textbook on Roman law. 3. vydání. Oxford : Oxford University Press, 2005, ISBN 0-19-927607-2., s. 124.

⁴⁰ BUBELOVÁ, Kamila. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3.11.2001 v Olomouci. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0582-2., str. 58.

⁴¹ Borkowski, A. – DuPlessis, P. Textbook on Roman law. 3. vydání. Oxford : Oxford University Press, 2005, ISBN 0-19-927607-2., s. 126.

bylo dle Justiniánova předpisu bráno cizoložství a od dob Konstantina manželství únosce s unesenou.⁴²

Vstoupením ženy do sňatku nastala ze strany muže naprostá převaha. Žena byla výlučně podmíněná jeho zájmům a podřizovala se rodinné moci manžela.⁴³ Sňatek pro ni znamenal *capitisdeminuci*, zánik moci otcovské, která doposud trvala a všechny agnátské vztahy ze strany jedné, nahradily nově vytvořené agnátské vztahy v rodině manželově. Všechn majetek, který žena doposud měla, přecházel na manžela. Při vstupu do rodiny se žena stala „*mater familias*“, ale její postavení mělo nemalou podobnost s postavením synů a dcer. V právu se dokonce ctily zásada, že žena má postavení vůči manželovi stejné jako jeho dcera („*filiae loco*“). Tento fakt jí přinášel výhodné postavení jen z dědického hlediska, jelikož byla spolu s dětmi povolávána v první řadě k mužově pozůstalosti.⁴⁴

Muž měl nad manželkou širokou moc a mohl ji udělovat tresty. Při udělování trestu měl však morální povinnosti se poradit nejen s členy rodiny, ale i s pokrevními příbuznými ženského pohlaví. Jestliže tak neučinil, hrozila mu za příliš tvrdý postup censorská důtka (*nota censoria*). V případě těžkého provinění byla žena trestána zapuzením (rozvodem) nebo ztrátou části věna.⁴⁵ Jedno z mužových práv bylo stanovit ve své poslední vůli ženě poručníka.⁴⁶

Dále se zde začalo objevovat manželství podstatně volnější, nazývané „*matrimonium sine in manum conventionem*“. V tomto manželství ani žena ani muž

⁴² HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. / . V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 466-467.

⁴³ HONSELL, Heinrich. Römisches Recht. 8. Aufl. Salzburg: Springer Berlin, 2015. ISBN 978-3-662-45869-3. s. 179.

⁴⁴ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 133.

⁴⁵ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 133-134.

⁴⁶ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, prameny a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 184-185.

neměnili nic na svém dosavadním právním postavení. Žena zůstávala „*sui iuris*“, pokud otce již nemá, anebo zůstávala podřízena mocí otce v rodině vlastní.⁴⁷

Zánik manželství mohl nastat již několika způsoby, nejčastějším důvodem byla smrt jednoho z manželů. Další možností bylo dobrovolné oboustranné skončení manželského soužití (*divortium*) nebo také jednostranné zapuzení (*repudim*), které se ve většině případů používalo při cizoložství manželky.⁴⁸

2.4 Konkubinát

Jednalo se o společenský svazek se ženou, která měla nižší postavení, tedy zpravidla postavení propuštěnky. Nebyl to tedy svazek právní, jak tomu bylo u manželství, ale spíše faktický. Mohl ho uzavřít pouze římský občan, u kterého vznikla zákonná překážka bránící uzavřít sňatek. Většinou se jednalo o vojáky, kteří se během své služby nesměli ženit. Žena zde nebyla označována za prostitutku, ale za konkubínu. Děti, které se narodily v konkubinátu, byly považovány za nemanželské (*liberi naturales*). Otcí sice otcovská moc nevznikala, ale na základě legitimize je mohl přijmout za vlastní.⁴⁹

2.4.1 Contubernium

Contubernium bylo označení pro soužití svobodného člověka s otrokem nebo otroka s otrokyní. I když Římané toto soužití nepodporovali, bylo ve starověkém Římě dosti rozšířené. Tento vztah neměl právní důsledky a byl z většiny založen na vůli pána. Jedním z cílů tohoto soužití z důvodu klesajícího počtu otroků, bylo zajistit narozením dítěte novou pracovní sílu.⁵⁰ U narození dítěte

⁴⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 134–135.

⁴⁸ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5., s. 153–154.

⁴⁹ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: (KeyPublishing), 2013. Monografie. ISNB 978-80-7418-184-9., s. 74.

⁵⁰ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: (KeyPublishing), 2013. Monografie. ISNB 978-80-7418-184-9., s. 76.

hrálo roli postavení matky. Bylo irelevantní, zda otcem byl otrok nebo jeho majitel. Podstatné bylo, že pokud žena, byla otrokyní, mohla rodit pouze otroky.⁵¹

2.4.2 Zasnoubení

Jednalo se o slib, který předcházel manželskému sňatku. Svazek nebyl právně závazný, tudíž byla možnost ho jednostranně zrušit. Možnost, jak sankcionovat zasnuby, byl tzv. zásnubní závdavek (*arrha sponsalicia*).⁵² Ten spočívalo v tom, že jeden z partnerů dal druhému peněžní sumu, čímž složil zásnubní dohodu. Pokud ten, kdo sumu přijal, dohodu porušil, byl nucen vrátit dvojnásobek. V opačném případě ten, kdo sumu přijal, si ji mohl ponechat. Aby zasnuby mohly vůbec proběhnout, bylo zapotřebí souhlasu nositele otcovské moci u obou snoubenců. Zasnoubit se mohli i nedospělci „*infantia maiores*“. U dcer byla možnost zasnub i při jejich nesouhlasu. Stejně tak jako u manželství mohla být jednou z překážek zasnoubení duševní choroba, pokud se projevila před zasnoubením. Jestliže se prokázala později, zasnoubení zrušeno nebylo.⁵³

2.4.3 Svatba

Římské manželství bylo posvátnou institucí. Jednalo se o velkou změnu na straně ženy, jelikož se od narození účastnila různých rodinných obřadů. Byla pod ochranou svého otce a byla součástí jeho rodinného kultu. Při sňatku nastala na straně ženy změna, kterou představovalo rozloučení s tím, co doposud znala ze své rodiny a musela přijmout náboženství a kult svého novomanžela.⁵⁴

Římská svatba byla rozdělena do třech částí. V první otec rozvázal pouto, které jeho dceru spojovalo s posvátným rodinným ohněm. Aby mohla dcera z rodného domu odejít, musela přinést oběť na domácí oltář v podobě květin.

⁵¹ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 196-197.

⁵² HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. / V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 467.

⁵³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 136-137.

⁵⁴ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: (KeyPublishing), 2013. Monografie. ISNB 978-80-7418-184-9., s. 96-98.

V druhé části (*deductio in domum*) ji skrze průvod budoucí manžel odvedl před svůj rodinný dům, kde ji symbolicky očistil ohněm a vodou.

Po přenesení ženy přes práh do domu se odehrála poslední část svatby – uzavření manželství. V této části dovedl manžel nevěstu před posvátné ohniště, kde ji představil neviditelným bytostem, předkům a bůžkům, následně společně snědli koláč a provedli úlitbu. Tímto žena převzala stejnou víru a náboženství jako její manžel.⁵⁵

2.5 Postavení ženy jako dcery

V čele římské rodiny stál jako jediný plně způsobilí právně jednat otec rodiny (*pater familias*). Jeho moc nad dětmi byla nazývána „*patria potestas*“ (moc otcovská). V Římě bylo narození dítěte, zejména chlapce, velkou událostí. Naopak narození dcery nebylo příliš příznivou událostí, jelikož dívka nemohla pokračovat v otcově kultu. Římané to brali jako nenaplnění účelu římského sňatku, jelikož v den sňatku žena vstoupí do manželovy rodiny, čímž se ztrácí své rodiny. V období republiky se nikde narození dítěte nezaznamenávalo. Povinné nahlášení narození manželských i nemanželských dětí zavedl až císař Markus Auerlius u prefekta státní pokladny.⁵⁶ Po porodu záviselo na otci, zda své dítě pozvedne, čímž ho přijme do rodiny nebo ho nechá ležet, a tím ho odsoudí k odložení (*Ius exponendi*) nebo usmrcení. V případě narození zdravé dcery se často stávalo, že byla odložena z důvodu nadbytečnosti v rodině.⁵⁷

Pokud došlo k tomu, že se otec rozhodl pro odložení narozeného syna či dcery, hrozilo riziko úmrtí novorozence, a proto bylo většinou dítě odkládáno na místo s častou návštěvností. Předpokládalo se, že na tomto místě novorozence někdo nalezne a ujme se jej. S dítětem bylo následně zacházeno jako s otrokem,

⁵⁵ Nová Akropolis - filozofie, kultura, dobrovolnictví | [online]. Copyright © [cit. 17.11.2022]. Dostupné z: https://www.akropolis.cz/bulletin/092/bulletin_Nova_Akropolis_092.pdf.

⁵⁶ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: (KeyPublishing), 2013. Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9., s. 55, 64–66.

⁵⁷ GREGOR, Martin. *Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty*. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 154–155.

i když potencionálně se mohlo jednat o svobodného římského občana. Jedním z důvodů takového rozhodnutí otce byla náboženská víra, jelikož *pater familias* měl za úkol zachovat čistotu rodiny. V případech, kdy porod doprovázela neblahá znamení, dítě se narodilo znetvořené nebo měl otec důvodné podezření, že novorozenec není jeho, se *pater familias* většinou rozhodl k odložení dítěte.⁵⁸

Výchovu dcery měla na starosti matka, učila ji řádnému vedení domácnosti. Dcera se musela naučit všechny domácí práce bezchybně a v domácím prostředí se jí též dostalo základního vzdělání. V případě zájmu o další vzdělání měla možnost studovat hudbu, tanec či zpěv nebo řecký jazyk v obecné škole. Ženy byly od útlého věku připravovány na vlastní domácnost a s ní související povinnosti. Bylo jim zdůrazňováno, že každá z nich bude v budoucnu paní své domácnosti, kterou bude reprezentovat čistota a útulnost domu a také způsob, jakým se bude starat o obyvatele, květiny i zvířata. I když ženy měly možnost pracovat například jako kadeřnice, švadleny, kojné nebo porodní báby, většina z nich volila práci v domácnosti. Bylo tomu tak proto, že jim bylo od mládí vštěpováno, že je důležité být v dospělosti dobrou matkou a manželkou.⁵⁹

U dcer, na rozdíl od synů, nebyla možnost žádného smluvního závazku, ani nebyla možné, je za tyto závazky žalovat. Když se žena smluvně zavázala a smluvní podmínky dodržela, jednalo se o naturální obligaci. Zde věřitel nemohl být nucen k vrácení přijatého plnění. V případě neplnění jejího závazku se věřitel nemohl domáhat splnění soudní cestou.⁶⁰

V případě že by někdo dceru nebo syna, neoprávněně zadržoval a tím narušil otcí jeho otcovskou moc, mohl otec nárokovat, dle svého práva „*Ius vindicandi*“ jeho vydání. Ke stejnému konci vedlo i *interdictum de liberis exhibendis*, jenž nařizuje tomu, kdo dítě otcí zadržuje, aby jej odevzdal soudu. A pomocí interdiktů

⁵⁸ VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN, ed. *III. česko-slovenské právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů: (sborník z konference)*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7938-0., s. 303–309.

⁵⁹ Nová Akropolis - filozofie, kultura, dobrovolnictví | [online]. Copyright © [cit. 17.11.2022]. Dostupné z: https://www.akropolis.cz/bulletin/092/bulletin_Nova_Akropolis_092.pdf.

⁶⁰ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 6. vyd. / . V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 93.

de liberis ducendis, nesmělo být otci překáženo v odvedení dítěte od soudu. Díky těmto interdiktům se mohl *pater familias* domoci předvolat i svou provdanou dceru. Pokud tento případ nastal, dceřině manželovi bylo uděleno *exceptio* čímž byla otcova moc omezena.⁶¹

2.6 Právní postavení ženy v náboženství

V Římě mělo náboženství velkou úlohu nejen u společenských vztahů, ale i v soukromém životě. Římané uctívali mnoho bohů a víra je provázela na každém kroku.⁶² V rámci římské religiozity bylo zvykem vyznávat pouze jeden náboženský kult. Lidé věřili, že celý jejich život ovládají bohové a že všechny jejich přechýny musejí být odčiněny, a to nejčastěji pomocí obětí. Náboženství bylo Římány bráno jako soukromá věc, jež by se neměla veřejně projevovat. Pouze muž mohl domácí kult (*sacra privata*) dále šířit, žena se v případě sňatku svého rodinného kultu vzdala a převzala stejnou víru jako její muž, čímž byla od své rodiny zcela odpoutána. V Římě se z tohoto důvodu kladl větší důraz na podobnost náboženského kultu s danou osobou než na pokrevní příbuznost.⁶³

Za kněze a zprostředkovatele styku s bohy byl v rodině považován otec rodiny, díky němuž se rodinný kult a rodina udržovaly. Domácí kult (*sacra privata*) byl děděn z generace na generaci, a proto se v římském manželství usilovalo o zplazení syna a nikoliv dcery. Dcera totiž rodinný kult dále nosit nemohla, ta se pouze učila náboženství od své matky.⁶⁴

⁶¹ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. / . V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 454–455.

⁶² STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: (KeyPublishing), 2013. Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9., s. 53.

⁶³ VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN, ed. I. česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva: sborník příspěvků z konference. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6381-5., s. 336.

⁶⁴ VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN, ed. I. česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva: sborník příspěvků z konference. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6381-5., s. 337.

Základem každé římské domácnosti byl náboženský oltář, kde se musel stále udržovat oheň. Ten mohl vyhasnout pouze v případě, kdy žádný člen rodiny již nebyl mezi živými. I pouhý plamen znamenal, že dům a rodina jsou chráněni, rovněž sloužil jako spojení rodiny s bohy. Platila zde i určitá pravidla, za kterých lze oheň znovu zapálit a jak jej nadále udržovat. Právě tato tradice ohně představovala bohyni Vestu.⁶⁵

2.7 Bohyně Vesta a její vestálky

Jednou z nejvýznamnějších římských bohyní byla bohyně Vesta. Římané ji ztotožňovali s Řeckou bohyní Hestií. Byla považovaná za bohyni rodinného krbu, který představoval symbol trvalého usídlení a ochrany rodiny. Ochraňovala i stát a obec, které v přeneseném smyslu představovaly velkou rodinu. Vesta měla v Římě chrám, kde byl vždy prvního března obnovován posvátný oheň. Uctívání bohyně Vesty probíhalo devátého června, kdy se na její počest obětovaly chleby a různé pokrmy. Součástí chrámu byla svatyně, jež obsahovala posvátné symboly a palladium. Do svatyně byl přísný zákaz vstupu mužů.⁶⁶

Kněžky bohyně neboli vestálky měly za úkol střežit posvátný oheň v chrámu bohyně. Vestálek bylo šest a v jejich čele stála nejvyšší vestálka (*virgo Vestalis*). Pokud některé vestálce posvátný oheň uhasl, byla potrestána zbičováním a v případě, že vestálka porušila slib čistoty, pohřbily ji za živa.⁶⁷

Výběr vestálek určoval *Pontifex Maximus*, jehož pravomoc omezil až právní předpis *lex Papia de vestalium lectione*. Nejvyšší *pontifex* vybral dvacet uchazeček nejlépe splňujících určitá kritéria. Vestálkou se mohly stát pouze neposkvrněné dívky, panny, které nesměly ani za dobu své služby o své panenství přijít. Pokud to porušily, hrozila jim nejen ztráta kněžské funkce, ale i následné odsouzení k trestu smrti. Z důvodu omezeného počtu, který se postupem času ustálil

⁶⁵ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: (KeyPublishing), 2013. Monografie. ISNB 978-80-7418-184-9., s. 57–58.

⁶⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, ISBN 80-901064-8-X., s. 199–200.

⁶⁷ Hvězdy - Názvosloví - Vesta. [online]. Copyright © 2009 [cit. 15.11.2022]. Dostupné z: <http://hvezdy.astro.cz/nazvoslovi/672-vesta>.

na šesti členkách sloužících po dobu třiceti let, se nemohla vestálkou stát každá římská kněžka. Proto byl výběr velice přísný. Dívky se mohly stát vestálkami pouze ve věku od 6 do 10 let a musely pocházet z patricijské rodiny. Uchazečky nesměly být emancipovány, musely být bez známek duševních nebo tělesných vad. Jejich rodiče museli být naživu, nesměly být v otroctví a mohly mít pouze poutivé povolání. Jednalo se o jedinou kněžskou službu, která byla vykonávána maximálně do věku 40 let, tedy ne doživotně.⁶⁸

Vestálky měly i značné množství privilegií. Mohly např. používat vůz ve městě, měly vyhrazená sedadla v divadle a na slavnostech stály v čele. Každá vestálka nosila bílé roucho a vlasy měla spletené do třech copů, svázané bílou stuhou. Z pohledu římského práva byly vestálky plně svéprávné (*personae sui iuris*), díky čemuž mohly dědit ze závěti a svědčit u soudu. Na vestálkách nesmělo být spácháno žádné násilí, pokud je někdo urazil, byl usmrcen. Postavení vestálek, však nebylo zcela nedotknutelné. Během celé jejich služby, tedy 30 let, musely zůstat pannami. Pokud se vestálka nějakým způsobem provinila, bylo to bráno jako ohrožení harmonického soužití Římanů s bohy.⁶⁹

Z náboženských důvodů nemohli Římané trestem smrti vestálky odsoudit přímo. I když se dopustily nejzávažnějšího provinění, Římané na sebe nemohli vzít vinu za jejich usmrcení, jelikož vestálka byla ztotožněna s bohyní Hestií, která byla i bohyní Země. Jednalo se tedy o zvláštní rituál usmrcení, kdy vestálku spustili do hrobky, kde byla postel i nezbytné věci k přežití, např. jídlo a pití, svítilná lampa atd. Tímto způsobem tedy Římané odsoudili vestálku za porušení slibu čistoty k ukončení života, aniž by na sebe brali vinu za její smrt. Muže, který vestálku připravil o panenství, Římané nechali veřejně zbičovat, aby se podobný skutek znovu neopakoval.⁷⁰

⁶⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, ISBN 80-901064-8-X., s. 204–205.

⁶⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, ISBN 80-901064-8-X., s. 200–201.

⁷⁰ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, ISBN 80-901064-8-X., s. 199–203.

3 Postavení žen v dědickém římském právu

Římské právo civilní rozlišovalo dva způsoby, kterými bylo možné dědit, a to posloupnost intestátní neboli zákonnou a posloupnost testamentární neboli dědění na základě závěti. Dědění ze závěti mělo vždy přednost před děděním na základě zákona. K dědění ze zákona se přistupovalo pouze tehdy, pokud zůstavitel neseřsal závěť vůbec nebo byla jím seřsaná závěť neřplatná či neúčinná. Výřazným znakem dědění byla univerzální sukcese. To znamená, že dědic převzal všechna práva a závazky zůstavitele. Univerzální sukcesi omeřovalo pouze to, že na dědice nepřecházela práva a závazky osobní povahy.⁷¹

Základní skutečností, ze které bylo třeba v případě dědického práva vycházet bylo to, že zůstavitelem se v zásadě mohl stát pouze římský občan, osoba v postavení *sui iuris*. Po osobách, které nemohly dle římského práva vlastnit majetek, tedy osoby *alieni iuris* (cizinci, otroci, osoby podřízené moci *pater familias*), nebylo možné dědit.⁷²

Velký význam v postavení ženy v dědickém římském právu, jak již bylo zmíněno výře, měl způsob uzavření manželství. Pokud žena byla ve svazku s mužem v přísném manželství jako osoba *alieni iuris*, nebyla způsobilá vlastnit majetek. Jelikož všechny majetek, který nabyla před sňatkem nebo v průběhu manželství spadal do vlastnictví muže. Žena byla vůči manželovi v postavení dcery, čímž spadala stejně jako její děti do první skupiny dědiců manželovy pozůstalosti.⁷³

U manželství volného nepřecházela žena do manželovy rodiny a její postavení zůstávalo nezměněné. Manželovi zde nevznikala nad ženou *manus* a veřkerý majetek, který nabyla, spadal mezi majetek jejího otce. V případě, že neměla svého *pater familias* a byla osobou *sui iuris*, vlastnila majetek sama.⁷⁴

⁷¹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., str. 266–267.

⁷² BLAHO, Peter, Ivan HARAMIA a Michaela ŽIDLICKÁ. Základy římského práva. Bratislava: MANZ, 1997. ISBN 80-85719-07-X., s.138.

⁷³ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 170–173.

⁷⁴ SOMMER, Otakar, SPÁČIL, Jiří, ed. Učebnice soukromého práva římského. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-616-5., s. 162–165.

3.1 Testamentární posloupnost

Závěť označujeme za jedno z nejdůležitějších právních jednání. Jak již bylo zmíněno, tak dědění ze závěti mělo přednost před děděním ze zákona. Základem dědění byl testament, tedy jednostranný právní úkon, kterým zůstavitel určuje svého dědice pro případ smrti. Charakteristickým znakem závěti byla navíc přísná osobní povaha a formálnost.⁷⁵

Prvotní římská závěť byla pořizována z toho důvodu, že zůstavitel neměl žádné vlastní zákonné dědice. Zůstavitel vyslovil svůj projev vůle na lidovém shromáždění, čímž splnil podmínky poručení závěti. Tento formalismus bylo možné za mimořádných situací vynechat. Jako příklad lze uvést vojenský testament, kdy stačilo učinit prohlášení v šiku před bojem.⁷⁶

Dalším druhem řádné závěti byla závěť mancipační, spočívající v tom, že *pater familias* symbolicky mancipoval svůj majetek na důvěrnou osobu, jejímž úkolem bylo po smrti zůstavitele věci z majetku zůstavitele převést na další osoby dle přání zůstavitele projevené při mancipaci.⁷⁷

Postupem doby se mancipační forma testamentu přeměnila na základní podobu závěti, nazývanou jako testament nunkupační. Tento druh závěti spočíval ve zdánlivé mancipaci, kdy došlo k prohlášení vůle včetně povolání dědice.⁷⁸

Za vlády Justiniána se vyvinula z mancipačního obřadu závěť písemná. Z mancipační formy zůstalo pouze prohlášení zůstavitele před současně přítomnými svědky. V tomto období bylo možné poručení závěti způsobem

⁷⁵ Rebro, Karol a Blaho, Peter. Římské právo. Bratislava: MANZ Bratislava, 2003. ISBN 80-89047-53-X., s. 422.

⁷⁶ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 276.

⁷⁷ Rebro, Karol a Blaho, Peter. Římské právo. Bratislava: MANZ Bratislava, 2003. ISBN 80-89047-53-X., s. 425.

⁷⁸ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 277.

písemným nebo ústním. Pro ústní pořízení bylo nutné pouze ústní prohlášení srozumitelným způsobem před svědky. Pro písemnou závěť bylo nutné zapečetění listiny před svědky a připsání jejich jmen.⁷⁹

Aby byla závěť platně pořízená, musela být pořízena osobou s aktivní testamentární způsobilostí, což byl pouze římský občan nebo Latin. Ženy mohly zprvu závěť pořizovat jen omezeně.⁸⁰ Dědic musel být pasivně testamentárně způsobilý. Nezpůsobilým by byl ten, který by postrádal aktivní testamentární způsobilost.⁸¹

Závěť byla neplatnou již od začátku, pokud zůstavitel ztratil způsobilost závěť pořídit, nebyly dodrženy formální náležitosti nebo neobsahovala ustanovení dědice. Závěť se mohla stát neúčinnou z několika důvodů – odvoláním závěti zůstavitelem; vyhotovením nové závěti; dle prétorského práva i konkludentním jednáním, například zničením listiny; dle justiniánského práva projevením vůle odvolat závěť před třemi svědky nebo odvoláním do soudního protokolu.⁸²

Pomocí testamentu bylo možné ženě ustanovit poručníka. Ženě *in manu* bylo dokonce možné umožnit zvolit si svého poručníka. Na místo dosavadního poručníka si mohla žena vybrat i poručníka nového, a to kdykoli i několikrát po sobě. Tato libovůle ovšem mohla být v testamentu i omezena.⁸³

Dříve než vymizela *tutela mulierum* bylo možné, aby žena, která je způsobilá k pořízení závěti, učinila závěť *tutore auctore*. Jinak tomu bylo však v případě kněžek bohyně Vesty. Žena podstoupivší *coemptio* byla způsobilá

⁷⁹ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty university Komenského v Bratislavě., s. 542.

⁸⁰ BARTOŠEK, Milan. Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje). 2., přeprac. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5., s. 168.

⁸¹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 286.

⁸² REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 429–430.

⁸³ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 510.

k pořízení závěti *par aes et libram*, jestliže k tomu *tutor* udělil souhlas. V období vlády Hadriana bylo ženám umožněno pořídit závěť i bez *coemptio*, jelikož došlo ke zrušení této povinnosti.⁸⁴

3.2 Intestátní posloupnost

Aby mohlo dojít k dědění dle zákonné posloupnosti, muselo dojít ke smrti zůstavitele, aniž by pořídil testament, anebo v případě, kdy zůstavitel testament pořídil, avšak byl uznán neplatným či neúčinným. Při uplatnění intestátní posloupnosti byl dědic obvykle povolán k pozůstalosti po smrti zůstavitele. Další nutností bylo, aby osoba povoláná dědicem byla způsobená se dědicem stát. Dle římského práva byl způsobilým dědicem římský občan.⁸⁵

Intestátní dědická posloupnost vycházela z agnátských příbuzenských poměrů, avšak postupem času převážilo příbuzenství kognátské. Původní podoba intestátní posloupnosti byla upravena Zákonem dvanácti desek a šlo o posloupnost po otci rodiny (*pater familias*). Dědici se stávaly osoby přímo podřízené moci *pater familias*. Konkrétně se jednalo o děti, manželku podrobené manželské moci, další přímé potomstvo a osoby sešvagřené. Pokud zemřel zůstavitel a neměl žádné z těchto příbuzných, majetek se stal věcí ničí. Upřednostňování agnátských příbuzných mohlo vést k přísnějšímu výběru, neboť mohlo dojít k vyloučení blízké osoby z toho důvodu, že zde nebyl agnátský poměr. Proto postupem času začalo prétorské právo upřednostňovat kognátsví před agnátsvím. Zásahy prétora došlo k rozšíření okruhu osob povolávaných jako dědicové, zde je možné hovořit o jejich rozdělení do čtyř dědických tříd.⁸⁶

Do třídy *Unde liberi* spadali potomci zemřelého bez ohledu na to, zda v okamžiku jeho smrti byli pod jeho mocí. Z toho vyplývá, že po ženě nebylo takto možno dědit (*ex edicto Unde liberi*). Povolánými dědici se mohli stát však všichni

⁸⁴ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 517.

⁸⁵ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římske právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 430.

⁸⁶ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 269-273.

bez ohledu na pohlaví. Druhou třídou byli *Unde legitimi*. Jednalo se o všechny, kteří by dědili dle civilního práva. Konkrétně se jednalo o *sui heredes*, *proximus agnatus* a *gentiles*. Třetí skupinu tvořili *Unde proximi cognati*, to byli všichni kognátské příbuzní do šestého stupně a ze sedmého stupně vnuci bratranců a sestřenic.⁸⁷ V této třídě se poprvé povolávaly děti zůstavitelky, matka zůstavitele a další pokrevní příbuzní zůstavitelé, kteří byli s ním příbuzní pouze skrze ženu. Dále mohli dědit i pokrevní příbuzní, kteří kvůli *capitis deminutio* ztratili agnátské příbuzenství se zůstavitelem. Pokud by došlo ke střetu nároků více možných dědiců, uplatnilo by se pravidlo, že bližší příbuzný má přednost před vzdálenějším příbuzným. Poslední třída se označovala jako *Unde vir et uxor*, která stanovovala, že pokud nedědil žádný příbuzný, povolal prétor k dědění manžele navzájem.⁸⁸

Vývoj dědického prétorského práva skončil kodifikací *Edictum perpetuum*, přesto nebyly některé způsoby dědění upraveny, např. vztah mezi dítětem a matkou, která byla manželkou *sine manu*, ani nebyl upraven vztah mezi dětmi a nemanželskou matkou. Za císaře Hadriana vzniklo dědické právo matky po dětech manželských i nemanželských, pokud se jí přiznalo *ius liberorum*. Roku 178 n. l. bylo přiznáno i dědické právo dětem po matce a děti se dostaly do dědické třídy *Unde liberi*. Konstituce Valetiana III. zabezpečily dědické právo i vnukům a ostatním descendentům po matčiny předcích. Císař Anastazius povolil dědit kognátským sourozencům a jejich potomkům navzájem.⁸⁹

K poslední úpravě zákonného dědického práva došlo za vlády Justiniána, kdy byl zcela vyloučen agnátský princip. Všichni pokrevní příbuzní byli rozděleni do čtyř tříd – potomci, předci a plnorodí sourozenci, polorodí sourozenci, všichni ostatní boční agnáti. Justinián také přiznal novelou 53 (r. 537) a 117 (r. 542) chudobné vdově nárok na čtvrtinu manželova majetku.⁹⁰

⁸⁷ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 433.

⁸⁸ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 6. vyd. V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě., s. 531-532.

⁸⁹ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 434.

⁹⁰ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 433-434.

4 Komparace postavení žen ve společnosti

Římské právo prošlo více než tisíciletým vývojem a je založeno na zcela jiných principech než dnešní české právo. V dnešní době se nahlíží na právo jako na určitý systém norem určujících pravidla chování (právo objektivní), z něhož vyplývá kompetence chovat se určitým způsobem (právo subjektivní).⁹¹ Toto je patrné například v tom, že občanský zákoník stanoví určité normy, ze kterých subjektům vyplývá, jakým způsobem se mohou a nemohou chovat (právo hmotné). Funkce procesního práva je ochrana těchto práv, které zaručuje právo hmotné.

Římské právo je oproti právu dnešnímu založeno na úplně jiných principech. Stojí totiž na právu procesním, kdy základem jsou žaloby a jiné právní prostředky. Ten, kdo požaduje právní ochranu, se dovolává žalobního oprávnění, nikoli právních norem jako takových. Z výše uvedeného vyplývá, že procesní právo mělo velice významnou a oproti dnešní době důležitější roli. Členění na právo subjektivní a objektivní mělo zanedbatelný význam.⁹²

To, co dnešní společnost vnímá jako diskriminaci, Římané brali jako ochranu slabších a nezkušených, k čemuž zřídili instituty opatrovnictví poručenství, aby některé ženy nemohly neuváženě nakládat s majetkem.⁹³

4.1 Rovnost žen ve společnosti

Římané ženu považovali za osobu lehkomyšlnou a neschopnou se o sebe postarat. Proto nad ní musel být vykonáván neustálý dohled, který nejdříve zastával otec a později poručník nebo manžel. Ženy byly obecně považovány za neschopné a slabé, jejichž posláním je zůstat doma a postarat se o domácnost.⁹⁴ Z těchto

⁹¹ KNAPP, Viktor. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1., s. 51-52.

⁹² KNAPP, Viktor. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1., s. 203.

⁹³ STLOUKALOVÁ, Kamila, ed. Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87975-29-9., s. 51–52.

⁹⁴ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0243-X., s. 188.

důvodů byla žena znevýhodňována ve společnosti a podřizována mužům, čímž muž získal kontrolu nad jejím majetkem, který mu svatbě nebo po smrti manželčina otce připadl.⁹⁵

Ze začátku byly v římském právu ženy a děti brány za součást mužského majetku, později se ale společnost začala vyvíjet a postavení žen se začalo zlepšovat.⁹⁶ Díky postupnému uvolňování pravidel se ženy stávaly samostatnější a měly lepší pozici především v majetkovém právu.⁹⁷

V moderním pojetí českého práva je postavení osob upraveno v čl. 1 Listině základních práv a svobod: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“⁹⁸ Rovnost je zakotvena také v usnesení čl. 3. odst. (1) Listině základních práv a svobod: „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.*“⁹⁹

Rovností všech lidí a základními právy se v dnešním právu zabývají i významné mezinárodní organizace, jako jsou např. Organizace spojených národů (OSN), Evropská unie i Rada Evropy.¹⁰⁰ Charta organizace spojených národů byla přijata na mezinárodní konferenci 26. června 1945 v San Francisku. Již v preambuli

⁹⁵ STARÁ, Ivana. Rodina a její význam v římském právu. Ostrava: KeyPublishing, 2013. Monografie (KeyPublishing). ISBN 978-80-7418-184-9., s. 9.

⁹⁶ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0243-X., s. 188.

⁹⁷ BUBELOVÁ, Kamila. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3.11.2001 v Olomouci. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0582-2., s. 76–79.

⁹⁸1/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. Zákony pro lidi - Sbirka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 23.03.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>.

⁹⁹3/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. Zákony pro lidi - Sbirka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 28.03.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>.

¹⁰⁰ KOLDINSKÁ, K. Gender a sociální právo: Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. Praha: C. H. Beck. 2010, s. 23. ISBN 978-80-7400-343-1., s. 211.

charta stanovuje, že všichni členové organizace mají víru v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v základní lidská práva a v rovná práva pro muže a ženy. V čl. 1 odst. (3) Charta spojených národů má za cíl „*podporování a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu plemene, pohlaví, jazyka nebo náboženství*“.¹⁰¹ Dále dle čl. 55 písm. c) Charty spojených národů je potřeba podporovat „*obecnou úctu k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství a jejich zachování*“.¹⁰²

Z hlediska současného práva je například zcela nepředstavitelné, že by otec rodiny zabil svou dceru a jejího milence, pokud by je přistihl při cizoložství. To souviselo v římském právu s postavením *pater familias* jako soudce členů své rodiny.¹⁰³ V soudobém právu by skutečnost, že otec usmrtil vlastní dceru, byla kvalifikována jako vražda dle § 140 zák. č. 40/2009.¹⁰⁴

4.2 Komparace právní osobnosti

Z římského práva je implementován do nynějšího práva vznik právní osobnosti. Ten vzniká též narozením živého dítěte po kompletním oddělení od těla rodičky.¹⁰⁵ Konkrétní právní definice je v současnosti uvedena v zákoně č. 89/2012 Sb. Novém občanském zákoníku (dále jen NOZ) § 15: „*Právní osobnost je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti.*“¹⁰⁶

¹⁰¹30/1947 Sb. Charta Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 28.03.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-30>.

¹⁰²30/1947 Sb. Charta Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 28.03.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-30>.

¹⁰³ VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN, ed. III. česko-slovenské právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů: (sborník z konference). Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7938-0., s. 307-308.

¹⁰⁴ Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

¹⁰⁵ GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2., s. 154.

¹⁰⁶ Občanský zákoník. In: 89/2012 Sb. 2015, § 15 odst. 1.

Rozdíl nynějšího práva a římského je prokazatelný u nositele právní subjektivity. V současnosti je nositelem právní subjektivita každá osoba, přičemž nejsou činěny rozdíly dle národnosti, barvy pleti, pohlaví apod. V době římského práva se nositelem stal člověk, který měl právní subjektivitu (*caput*) a byl též svobodný. Otrok, který nebyl svobodný, mohl být pouze objektem práva.¹⁰⁷

Svéprávnost je dle současného právního řádu definována v §15 odst. (2) NOZ, jako „*způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat)*“. ¹⁰⁸ Právní jednání se dříve nazývalo jako právní úkon a svéprávnost jako způsobilost právně jednat. V Římě hrál velkou roli projev vůle, s čímž souvisí možnost nabývat vlastním jednáním práva a závazky k povinnostem.¹⁰⁹

Právní osobnost má v dnešním českém právu každý bez rozdílu pohlaví, od narození až do své smrti dle § 23 NOZ: „*Člověk má právní osobnost od narození až do smrti.*“¹¹⁰

4.3 Komparace rodinného práva ve starověkém Římě

V klasickém římském právu se právo rodinné jako samostatné odvětví práva nerozlišovalo. Rodinné právo bylo součástí osobního práva. Římané chápali rodinu jako „soubor osob a majetku“. Manželství bylo uzavíráno na základě zájmu muže, a to za účelem zachování rodové linie. Základem pro existenci manželství byla vůle muže vzít si ženu za manželku a matku dětí.¹¹¹

¹⁰⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 57–59.

¹⁰⁸ Občanský zákoník. In: 89/2012 Sb. 2015, § 15.

¹⁰⁹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1., s. 93.

¹¹⁰ Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. § 23.

¹¹¹ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římske právo*. 3. Bratislava: IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-53-x., s. 163–164.

Právo uzavření sňatku (*connubium*) měli jen občané římské republiky. Toto manželství bylo z principu monogamní¹¹², jak je tomu i dnes dle NOZ. Chápání manželského sňatku dle římského práva se stalo základem pro dnešní nový občanský zákoník. Dle §655 NOZ (hlava I. manželství) uvádí, že „*hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc*“.¹¹³ Dalším paragrafem, který se vztahuje k monogamnímu manželství je § 687 odst. (2) NOZ: „*Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti*“.¹¹⁴

U římské rodiny bylo jedním z rysů silně patriarchální uskupení, které se v moderní společnosti již neuplatňuje dle § 687 odst. (1) NOZ: „*manželé mají rovné povinnosti a práva*“.¹¹⁵ Manželství se dle římského práva rozdělovalo na dva typy, a to manželství přísné a manželství volné, což do moderní právní úpravy přeneseno nebylo. V českém právu se dle § 657–659 NOZ sňatek rozlišuje na občanský a církevní.¹¹⁶

V římském právu vznikalo manželství projevem vůle pouze muže, a pokud některý ze snoubenců byl v moci svého *pater familias*, museli ho požádat o souhlas se sňatkem. V dnešním právu musí projevit souhlas oba svatebčané. Dle § 656 odst. (1) NOZ: „*Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství*“.¹¹⁷ Co se týče souhlasu se sňatkem některých z rodičů, tak ten je spíše tradicí v tom smyslu, že muž nejdříve dojde požádat o požehnání otce nevěsty předtím, než dojde požádat nevěstu „o ruku“.

¹¹² Rebro, Karol a Blaho, Peter. *Římské právo*. Bratislava: MANZ Bratislava, 2003. ISBN 80-89047-53- X., s.170.

¹¹³ Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. §655.

¹¹⁴ Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. §687. Odst. (2).

¹¹⁵ Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. §687. Odst. (1).

¹¹⁶ Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. § 657–659.

¹¹⁷ Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. § 656.

4.4 Komparace dědictví

Dědictví se řadí se mezi nejstarší právní instituty. V dědickém římském právu se do popředí řadilo především dědictví ze závěti. Pokud závěť zůstavitelem nebyla pořízena, postupovalo se dle zákona, a to podle dědické posloupnosti. Ta je považována za hlavní část. Upravuje přechod práv ze zůstavitele na dědice. Aby se dědické právo uplatnilo, musí nastat smrt zůstavitele a stejně tak skutečnost, že dědic musí přežít zůstavitele. Toto platilo jak v římském právu, tak to platí i v české právní úpravě.¹¹⁸ Obsahuje to §1479 NOZ: „*Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí.*“¹¹⁹

V současnosti je českým právem před závětí upřednostňována dědická smlouva. Dědickou smlouvu ale v římském právu upravenou nelze nalézt. Jedním ze shodných prvků je řazení potomků a manželky do první třídy dědiců po zůstaviteli.¹²⁰

V římském právu se dědilo dvěma způsoby, na základě testamentu, nebo ze zákona. Nebyla ale možnost řídit pozůstalost částečně závětí nebo částečně zákonem. Další diferenciacie je u intestátní dědické posloupnosti. V římském právu nebylo umožněno dědicovi dědictví odmítnout, dědil tedy i proti své vůli. To v právu dnešním není možné dle §1490 odst. (1): „*Dědic, který dědictví neodmítl, se jej může před soudem v řízení o dědictví vzdát ve prospěch druhého dědice; učiní-li tak nepominutelný dědic, vzdává se tím také práva na povinný díl s účinností i pro své potomky.*“¹²¹

Do současného dědického práva se promítá právo již počatého dědice (*nasciturus*), a to v § 25 NOZ: „*Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.*“¹²²

¹¹⁸ Nový občanský zákoník č. 89/2012 § 1633 odst. (1).

¹¹⁹ Nový občanský zákoník č. 89/2012 § 1479.

¹²⁰ Nový občanský zákoník č. 89/2012 § 1635 odst. (1).

¹²¹ Nový občanský zákoník č. 89/2012 § 1490 odst. (1).

¹²² Nový občanský zákoník č. 89/2012 § 25.

V Justiniánských textech zní: „Digest D 1, 5, 5 (Paul. lib. sing. de portionibus, quae liberis damnatorum conceduntur) : Qui in utero est, perinde ac si in rebus humanis esset custoditur, quotiens de commodis ipsius partus quaeritur: quamquam alii antequam nascatur nequaquam prosit. (Ten, co se nachází v lůně, je chráněn stejně, jako kdyby již byl na světě; co se týče výhod samotného počatého dítěte, nemohou prospívat nikomu dříve, než se narodí.)“¹²³

¹²³ STLOUKALOVÁ, Kamila, ed. Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87975-29-9., s. 40.

Závěr

Cílem této práce bylo zanalyzovat, jakým způsobem a do jaké míry se římské právo a společenská diskriminace žen promítly do dnešní české právní úpravy. Z toho důvodu je zde poukázáno na různé role a situace, ve kterých se žena kvůli svému postavení v římském právu mohla ocitnout.

Římské právo stejně jako římská společnost existuje po dlouhá staletí, což přirozeně vedlo během takto dlouhé doby k razantním změnám jak v právu, tak i ve společnosti. Ve starověkém Římě zůstává pohled na ženu více méně stejný ve všech jeho historických etapách. Žena byla považována za slabou a lehkomyšlnou, proto nad ní musel být vykonáván neustálý mužský dohled, ať už otce, manžela nebo poručníka.

Starověký Řím byl výrazně patriarchální a otrokářskou společností. Hrál zde velkou roli to, jaké měl kdo majetkové nebo společenské postavení, jaké byl národnosti, náboženství nebo pohlaví. Římská společnost stavěla do popředí muže, jelikož byl fyzicky silný, což bylo nezbytné pro práci a bránění vlasti. Naproti tomu ženu Římané odstavili o možnosti spravovat vlastní majetek, politicky se angažovat atd..

Ženy se vdávaly velmi mladé, dá se říci v dětském věku, takže to, že z dohledu a ochrany otce přecházely automaticky pod dohled a ochranu manžela, pro ně bylo s největší pravděpodobností přirozené.

Postupem času se postavení žen v římské společnosti zlepšovalo, ať už přičiněním jich samotných nebo vlivem přijímaných zákonů.

I když některé prvky ze starého Říma dnešní moderní společnost převzala, lze konstatovat, že soudobé české právo a moderní společnost nevykazují znatelné podobnosti s římským právem v oblasti diskriminace. Díky této práci a podrobnému studiu ženské situace ve starověkém Římě jsem dospěl k názoru, že současná pozice žen je nesrovnatelně příznivější oproti jejich postavení v římské společnosti. Je ovšem pravdou, že i ve 21. století existují kultury, kde je žena oproti muži stále diskriminována. Příkladem ze současnosti může být situace v íránském

Teheránu ze dne 13. 9. 2022.¹²⁴ Jsem rád, že žiji ve střední Evropě, kde jsou diskriminační prvky vůči ženám nezákonné.

¹²⁴ Došlo k zadržení 22leté Mahsy Žiná Amíniové „mrvnostní“ policií, žena se údajně dopustila porušení zákona o zahalování na veřejnosti. Svědci uvedli, že byla násilím odvedena „mrvnostní“ policií do policejního vozu. Během transportu do věznice Vozará v Teheránu byla zbita a následně upadla do kómatu, kde poté v nemocnici v policejní vazbě 16. 9. 2022 zemřela. Tato událost vyvolala protesty iniciované převážně ženami. Protesty mají za cíl ukončit násilí páchané na ženách a diskriminaci v podobě povinného zahalování, jež bylo zavedeno 1983 a je bráno jako omezení svobody a práv. Tato situace názorně poukazuje na přetrvávající problémy v souvislosti lidskými právy v Íránu.

Zdroj: Přijaté texty - Smrt Mahsy Amíniové a represe vůči účastníkům demonstrací za práva žen v Íránu - Čtvrtek, 6. října 2022. [online]. Copyright © Evropská unie, 2022 [cit. 26.11.2022]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0352_CS.html

Resume

The aim of this bachelor thesis is to highlight the legal status of women in Rome and how this was reflected in the law as we know it today. Despite the fact that Roman society was very progressive, it was still based on slavery and patriarchy. The concept of the status of women covers many broad topics and can be viewed from many different angles. This thesis focuses on the social influences and some of the legal arrangements that affected women not only within the family but also outside the family.

Since the men regarded the woman as weak and reckless, they did not allow her to dispose of her property and practically cut her off from public life. A woman was in no way equal to a man and had to be constantly supervised by a man.

The thesis focuses at the beginning on the way in which women were viewed from the position of juridical competence. The Romans granted rights and duties to persons according to their social status. Anyone who wanted to be considered a full subject of Roman law had to fulfill three statuses. If a person lost any of the statuses, her juridical status would change.

The chapter deals with juridical competence . In what ways was a woman able to legally commit herself and what obligations were denied her. The manner in which the woman was placed in a position of tort competence is also highlighted.

The second chapter discusses the roles that a woman took on in her family. Women could get into two types of families: agnatic and cognatic. The agnatic family is based on a power-law bond and the cognatic family is based on a blood relationship. Marriage, betrothal, wedding and other types of social bonds are described. The chapter also discusses how the Romans dealt with religion and the status of the priestesses of the goddess Vesta.

The third chapter is dedicated to the law of inheritance. There were two options for inheritance - wills or lawful inheritance. The thesis describes the methods of inheritance in general, but also looks at the options that women had in

the perspective of inheritance law. The status of women related to inheritance was limited.

The last chapter focuses on the comparison of Roman law with today's Czech law in relation to the position of women in society. It points out which institutes have been taken from Roman law into contemporary law.

Seznam použité literatury:

Knižní zdroje

BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0243-X.

BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5.

BLAHO, Peter, Ivan HARAMIA a Michaela ŽIDLICKÁ. Základy římského práva. Bratislava: MANZ, 1997. ISBN 80-85719-07-X

Borkowski, A. – DuPlessis, P. Textbook on Roman law. 3. vydání. Oxford : Oxford University Press, 2005, ISBN 019-927607-2

BUBELOVÁ, Kamila. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3.11.2001 v Olomouci. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0582-2.

BUBELOVÁ, Kamila a DOSTALÍK, Petr. Praktikum z římského práva. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-61-8

DOSTALÍK, Petr. Texty ke studiu římského práva soukromého. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-15-2

FRÝDEK, Miroslav. Právní, náboženské a politické aspekty starověké římské rodiny. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo. ISBN 978-80-7418-157-3

GREGOR, Martin. Základy římského práva: historický úvod, pramene a subjekty. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-598-2.

HERYOVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl I. 5. vydání. V Praze: Nakladatelství J. Otto, 1921.

HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. / V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1927. Knihovna Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě

HONSELL, Heinrich. Römisches Recht. 8. Aufl. Salzburg: Springer Berlin, 2015. ISBN 978-3-662-45869-3

JOHNSTON, D. Roman law in context. Cambridge : Cambridge University Press, 1999, ISBN 0-521-63046-0

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. Římské právo: [celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult]. Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5

KNAPP, Viktor. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80- 7179-028-1

Rebro, Karol a Blaho, Peter. Římské právo. Bratislava: MANZ Bratislava, 2003. ISBN 80-89047-53- X

SKŘEJPEK, Michal. Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999,ISBN 80-901064-8-X

SKŘEJPEK, Michal. Postavení žen v legesregiae a zákoníku XII. Desek. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomoci, 2002

SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380- 334-6

SKŘEJPEK, Michal. Římské právo v datech. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISBN 3-406-42427-9

SKŘEJPEK, Michal. Texty ke studiu římského práva. Vyd. 1. Praha: Orac, 2001. Výběrové texty.

SOMMER, Otakar, SPÁČIL, Jiří, ed. Učebnice soukromého práva římského. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-616-5.

STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-184-9.

STLOUKALOVÁ, Kamila, ed. Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87975-29-9.

STLOUKALOVÁ, Kamila, Marek NOVÁK, Dominik MACEK a Jan ULLMANN. Interpretální úskalí justiniánských Digest. Praha: Auditorium, 2020. ISBN 978-80-87284-82-7.

TAMM, Ditlev. Roman law and European legal history. 1. ed. Copenhagen: DJ-OF Publ, 1997

VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN, ed. I. česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva: sborník příspěvků z konference. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6381-5

VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN, ed. III. česko-slovenské právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů: (sborník z konference). Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7938-0.

Zákony

ČESKO. Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z: [https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-22/1993 Sb.](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-22/1993_Sb)
Listina základních práv a svobod

ČESKO. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ústava České republiky. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>

ČESKO. Vyhláška č. 30/1947 Sb., ministra zahraničních věcí o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z: [https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-3030/1947 Sb.](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-3030/1947_Sb) Charta Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora

ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> Trestní zákoník č. 40/2009 Sb..

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89> Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Internetové zdroje:

Hvězdy - Názvosloví - Vesta. [online]. Copyright © 2009 [cit. 15.11.2022].

Dostupné z: <http://hvezdy.astro.cz/nazvoslovi/672-vesta>

Nová Akropolis - filozofie, kultura, dobrovolnictví | [online]. Copyright © [cit.

17.11.2022]. Dostupné z: https://www.akropolis.cz/bulletin/092/bulletin_Nova_Akropolis_092.pdf

Připadaly etruské ženy Řekům nemravné? – EpochálníSvět.cz. EpochálníSvět.cz -

Novinky a zajímavosti z celého světa! [online]. Copyright © RF [cit. 20.11.2022].

Dostupné z: <https://epochalnisvet.cz/pripadaly-etruske-zeny-rekum-nemravne/>